

MESTSKÍ KAPITÁNI TRENČÍNA V STOROČÍ STAVOVSKÝCH POVSTANÍ

PETER BRINDZA

BRINDZA, P.: City Captains of Trenčín in the Century of Estates' Uprising. *Vojenská história*, 1, 18, 2014, pp 28-43, Bratislava.

On the background of the free royal city of Trenčín, in the times of the restless 17th century, when the determining events included especially estates' uprisings and religious riots, the study examines some of the major problems related with circumstances of the city captain elections, their position in the city administration system, competences and other issues connected with their activity. He monitors the changes occurring in development of their powers over the said century, resulting not only from the internal requirements of Trenčín itself but also from external circumstances burdening the city. By detailed analysis of the used source materials, the author arrived at a conclusion that there were fundamental changes occurring since the 1670's, when the people of Catholic confession were first time allowed to become city captains. In his analysis, the author attempted to sketch mutual bonds and relations between the city representatives as well as in the official hierarchy itself also using the comparative approach (in the footnotes, he successfully compares the data obtained by archival research with the data from other cities in the territory of today's Slovakia, such as Bratislava, Banská Bystrica, Modra etc.). The study is completed with tables of the city captains' overview.

Military History. Slovakia. 17th Century. Captains of Trenčín in the Century of Estates' Uprisings.

Výskum mestskej spoločnosti v posledných rokoch v čoraz väčšej miere stojí v popredí záujmu modernej slovenskej historiografie. Súvisí to so snahou hlbšieho záujmu o dejiny miest a regiónov, ktoré sa ale nemôže zaoberať bez genealogického či archontologického výskumu jeho obyvateľov.¹

V rámci Uhorska by sme chceli poukázať predovšetkým na slobodné kráľovské mestá, z ktorých väčšina bola na Slovensku. Komplexné prehľady mestských funkcionárov vrátane mestských kapitánov doposiaľ nie sú zo slovenských miest z veľkej časti k dispozícii.² Nemáme tak ucelený prehľad nielen o rodoch, ale ani o jednotlivcoch v konkrétnych mes-

¹ FEDERMAYER, Frederik. Genealogický pohľad na prešporských mestských notárov druhej polovice 16. storočia. In *Zborník FiF UK – Historica*, roč. 46, 2005, s. 100. ISBN 80-223202-5-0.

² Parciálne výsledky nachádzame predovšetkým v monografiách jednotlivých miest, alebo v genealogických štúdiách o rodoch pôsobiach v mestskom prostredí. Záujem autorov o publikovanie archontologických prehľadov sa zatiaľ sústreďuje na najvýznamnejšie mestské funkcie, akými sú richtár, notár, prípadne mešťanosta. Ako príklad možno uviesť nasledovné práce obsahujúce predmetné prehľady: BRINDZA, Peter. Príspevok k problematike výskumu mestských elit v 17. storočí (na príklade Trenčína). In *Biografické štúdie*, roč. 36, 2013, s. 211-222, prehľad na s. 219-220. ISBN 978-80-8149-017-0, ISSN 0067-8724. DUCHOŇ, Michal. Mestské elity v Pezinku

tách. Pri významnejších mestských funkcionároch sa ale ako dôležitá oblasť výskumu ukazuje problematika vzájomných príbuzenských väzieb popredných mestských funkcionárov.

V neposlednom rade by sa naša historiografia mala zaoberať aj kompetenčnými a terminologickými otázkami, ako aj postavením jednotlivých úradníkov v rámci mestskej správy, kapitánov nevynímajúc. Práve na niektoré z týchto otázok vo vzťahu k mestským kapitánom slobodného kráľovského mesta Trenčína v priebehu 17. storočia sa aspoň čiastočne pokúsime odpovedať v nasledujúcich riadkoch.

Treba poznamenať, že mestským kapitánom Trenčína sa doteraz venovala iba minimálna pozornosť³ a podobne je tomu aj na celoslovenskej úrovni.⁴ Niežeby ho historiografia nepoznala ako dôležitú súčasť mestskej správy, no doposiaľ tu absentuje hlbší pohľad na kompetencie, postavenie v rámci magistrátu, respektíve mestského senátu. Mnohokrát nevieme ani to, kto mal záujem zastávať túto dôležitú funkciu, a väčšinou nepoznáme ani „volebný kľúč“, na základe ktorého sa funkcia obsadzovala.

Mestský kapitán bol pritom pomerne „prestížnou“ funkciou, o ktorú prejavovali záujem mnohokrát popredné miestne rody. Niektoré mestá ho dokonca delegovali ako svojho zástupcu na krajinské snemy.⁵ Napriek tomu, že kapitán fungoval v každom meste, existovali značné rozdiely medzi regiónmi, a to už počnúc terminológiou, cez kompetencie, postavenie v mes-

v ranom novoveku. In POSPECHOVÁ, Petra. *Bozen – Pezinok 1208 – 2008*. Pezinok: b. v., 2008, s. 99-106, prehľad na s. 105-106. ISBN 978-80-970058-4-9; MAREČKOVÁ, Marie. Skladba bardějovské městské rady v prvé polovině 17. století. In MARSINA, Richard (ed.). *Vývoj správy miest na Slovensku*. b. m.: Vydavateľstvo Osveta, 1984, s. 133-148, prehľad na s. 141-147; TURČÁNY, Juraj. Zoznam richtárov. In TURČÁNY, Juraj (ed.). *Svätý Jur 1209 – 2009. Dejiny písané vínom*. Svätý Jur, b. v., 2009, s. 246-247. ISBN 978-80-970198-5-3; ZREBENÝ, Alexander. *Z feudálnych dejín Krupiny*. b. m.: Osveta, 1974, 192 s., prehľad na s. 97-99; Systematický výskum Bratislavy v tomto smere robí pre časové obdobie 16. – 17. storočia docent Federmayer. Pozri napríklad FEDERMAYER, Frederik. Pôvod, etnická a náboženská štruktúra prešporského patriciátu v 17. storočí. In *Historické štúdie*, roč. 40, 1999, s. 177-185; FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka*. Bratislava: Monada, 2003, 368 s. ISBN 80-968906-0-3, prehľad na s. 39-40; FEDERMAYER, Frederik. Leopold Peck (1560 – 1625) uhorský kráľovský pokladník a jeho rodina. In CZOCH, Gábor (ed.). *Kapitoly z dejín Bratislavy*. Bratislava: Kalligram, 2006, s. 150-194 prehľad na s. 185-188. ISBN 8071498033; Doposiaľ jedinou archontologickou prácou spomedzi slobodných kráľovských miest na Slovensku je monografia mapujúca zástupcov vnútornej a vonkajšej mestskej rady Košíc v rokoch 1500 – 1700. NÉMETH, István. *Kassa város archontológiája. Birák, belső és külső tanács 1500-1700*. Budapešť: Szentpétery Imre Történettudományai Alapítvány, 2006, 328 s.; Ostatní mestskí funkcionári vrátane mestských kapitánov ešte len čakajú na spracovanie, pričom by sa nemalo zabúdať aj na objasnenie obsahovej náplne vybranej funkcie s poukazaním na regionálne špecifiká.

³ Najnovšie sa jednému spomedzi trenčianskych mestských kapitánov v genealogickom príspevku venuje BRINDZA, Peter. Ján Fridrich Hiezold, trenčiansky mestský kapitán, jeho rod a kariéra v druhej polovici 17. storočia. In *Genealogické a heraldické listy*, roč. 33, 2013, č. 3, s. 37-44. ISSN 1212-9631; V minulosti sa čiastočne kompetenciami trenčianskeho mestského kapitána zaoberal ŠTIBRANÝ, Vojtech. Príspevok k dejinám administratívy mesta Trenčína do roku 1870. In *Sborník archivních prací*, roč. 6, 1956, č. 1, najmä s. 71-72; Napokon nachádzame krátku stať o trenčianskom mestskom kapitánovi aj v popularizačnom článku KARLÍKOVÁ-THURZOVÁ, Jana. Mestskí zamestnanci v stredovekom Trenčíne (1531 – 1635). In *Trenčianske kultúrne rozhľady*, roč. 1, 1980, č. 3, s. 14-15; Dohnány vo svojom rukopise mal tiež snahu priblížiť funkciu mestského kapitána, no v skutočnosti ide skôr o značne medzerovitý súpis mestských kapitánov Trenčína z rokov 1583 – 1920. DOHNÁNY, Ľudovít. *Dejiny hradu a vývoj slobodného kráľovského mesta Trenčína*. Trenčín: b.r., rukopis diela uložený v Trenčianskom múzeu (kópia rukopisu sa nachádza aj v Štátnom archíve Bratislava, pobočka Trenčín), príloha č. 95 – Mestskí kapitáni a iní mestskí funkcionári, s. 243-252.

⁴ K mestským kapitánom treba hľadať informácie najmä v monografiách jednotlivých miest, prípadne medzi popularizačnými článkami, ako napríklad SEGEŠ, Vladimír. Nesprátny trnavský kapitán. In *História. Nová revue o dejinách spoločnosti*, roč. 1, 2001, č. 4, s. 36-37; Na, v istom zmysle špecifického tzv. mestského hradného kapitána, ktorý fungoval v Banskej Bystrici, upozorňuje v štúdiu GRAUS, Igor. Hradní kapitáni a puškárski majstri v službách mesta Banskej Bystrice v 16. storočí. In *Vojenská história*, roč. 9, 2005, č. 4, s. 60-66. ISSN 1335-3314.

⁵ Napríklad mesto Skalica vyslalo na známy Šopronský snem konaný roku 1681 dvoch zástupcov, senátora Mateja Bošnayho a mestského kapitána Pavla Salixa. DRŠKA, Richard. Mesto Skalica v čase Tököliho povstania.

tskej správe až po spôsob voľby, podľa ktorej sa funkcia mestského kapitána každoročne obsadzovala.

Voľby a volení

Kapitán bol súčasťou mesta pravdepodobne už odkedy existovalo ako mestské zriadenie samo osebe.⁶ V Trenčíne sa mestský kapitán volil podobne ako všetci ostatní funkcionári na obnovovacom zasadnutíestskej rady (reštaurácii), ktorá sa v Trenčíne konala podľa starej obyčaje na sviatok Jána evanjelistu, teda 27. decembra.⁷

Ešte v druhej polovici 16. a začiatkom 17. storočia nebol v Trenčíne ustálený počet mestských kapitánov, nakoľko zo záznamov v mestských protokoloch v tomto období je zrejmé, že ich počet značne kolísal. Ako aj z prehľadu mestských kapitánov Trenčína v rokoch 1600 – 1699 vyplýva (Príloha č. 1), v istých rokoch, najmä na začiatku 17. storočia, sa volil iba jeden mestský kapitán, v iných až štyria. V súčasnosti nevieme s istotou povedať, prečo tomu tak bolo. V čase zvolenia jedného kapitána predpokladáme, že do jeho „revíru“ spadol celý obvod vnútorného mesta, ako i predmestské časti (tzv. *praeurbium*, *suburbium*). Voľba štyroch kapitánov súčasne naznačuje už nasledujúci vývoj, a to ustanovenie dvoch kapitánov v samotnom vnútornom meste (*intra moenia*, *in civitate*) a dvoch pre predmestské časti (*extra moenia*, *in suburbio*, *in praeurbio*), aj keď toto rozlíšenie v protokoloch spočiatku ešte absentuje.

Prvýkrát sú uvedení dvaja kapitáni výslovne pre vnútorné mesto (*capitanei in civitate*) a dvaja pre predmestské štvrte (*capitanei in suburbio*) až roku 1614.⁸ Odvtedy sa tento úzus, až na malé výnimky, pevne dodržiaval počas celého nami sledovaného obdobia. Kapitáni ustanovení pre predmestské časti boli, samozrejme, v podriadenom vzťahu ku svojim kolegom vo vnútornom meste.

Obsadzovanie funkcií mestských a predmestských kapitánov sa spočiatku uskutočňovalo prostredníctvom členov užšej (senát) a vonkajšejestskej rady (*electi*, *senatus exterior*). Roku 1601 boli zvolení štyria kapitáni, dvaja z nich boli senátori – Juraj Lyndeman (*Lyndeman*) a Ján Jesenský (*Jazzensky*), ďalší dvaja pochádzali z radov tzv. *electi*, patrili teda k členom vonkajšejestskej rady a menovite nimi boli Mikuláš Zlatovský (*Zlatowsky*) a Václav Siebenherc (*Zybnhercz*),⁹ inak rodák zo Svätej Margaréty v Rakúsku, inkorporovaný roku 1589.¹⁰ Podobne aj roku 1637, keď sa už striktnedodržiavala voľba dvoch kapitánov pre vnútorné mesto a dvoch pre predmestie, sa pre samotné mesto ustanovil jeden z radov senátorov – Mikuláš Koyš (*Koys*) a druhý bol člen vonkajšej rady – Krištof Zermeg (*Szermegh*). Podľa podobného „kľúča“ sa obsadili aj miesta dvoch kapitánov v predmestí, Andrej Burda (*Burda*) bol zároveň aj senátor a Pavol Čierny (*Cherny* alias *Pellio*) mal miesto

Vojensko-spoločenské aspekty rokov 1680 – 1684. In *Vojenská história*, roč. 13, 2009, č. 4, s. 7. ISSN 1335-3314.

⁶ ŠTIBRANÝ, ref. 3, s. 71.

⁷ Dátum reštaurácie nebol jednotný, každé mesto sa pridŕžovalo svojej zaužívanej obyčaje. Na sviatok sv. Juraja, to je 24. apríla, sa voľby konali napríklad v Bratislave, Svätom Jure, ale i v Pezinku. V niektorých mestách bolo zvykom obnovovať samosprávu aj na Vianoce, na Nový rok, na sviatok Zjavenia Pána (Košice), ale aj netradične, ako napríklad v Tmave, na Veľkonočný pondelok.

⁸ Štátny archív v Bratislave, pobočka Trenčín (ďalej ŠA BA, pob. TN), fond (ďalej f.) Magistrát Trenčín (ďalej MG TN), Protokol 1614 – 1615, škatuľa (ďalej šk.) 5, signatúra (ďalej sign.) KN/-18, nespracované (ďalej nespr.), funkcionári na rok 1614.

⁹ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol 1601, šk. 4, sign. KN/I-11, funkcionári na rok 1601.

¹⁰ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol 1476 – 1615, šk. 1, sign. KN/I-1.

vo vonkajšej mestskej rade a, ako prímeno k priezvisku naznačuje, bol aj kožušník.¹¹

Zdá sa však, že niekedy sa sa tento volebný úzus aj obchádzal. V roku 1603 bol zvolený iba jeden kapitán – Juraj Lyndeman, ktorý nebol v tom roku ani senátor, ale ani člen vonkajšej rady.¹² Zaznamenali sme aj obdobia, keď na miesta kapitánov vnútorného mesta boli volení iba členovia senátu (najmä 50. roky 17. storočia), inokedy zasa miesta obsadzovali len členovia vonkajšej rady (napríklad v rokoch 1675 – 1676, 1679, 1680, 1683). Kým v prvom prípade sa môžeme nazdávať, že zvýšený záujem senátorov o funkciu mestského kapitána súvisel s ich snahou o posilnenie vlastných pozícií v mestskej správe, vývoj po roku 1670 odrážal zasahovanie štátnej moci do obnovy vlastných samosprávnych orgánov mesta.¹³ Po odhalení Magnátskeho hnutia bolo úlohou vyslaných komisárov pretláčať katolíkov do mestskej samosprávy. Viedenský dvor mal, samozrejme, najskôr záujem presadiť svojich “verných“ do čelných pozícií (richtár, notár, senátori), no postupne sa záujem obracal aj na ďalšie funkcie, mestského kapitána nevynímajúc.¹⁴ Skutočnosť, že po Vešeléniho sprisahaní nachádzame v niektorých rokoch na postoch mestských kapitánov iba členov vonkajšej mestskej rady, súvisí práve s rekatolizačnou politikou Viedne. Popredných katolíckych rodov bolo v tom čase v Trenčíne (ako aj vo väčšine uhorských slobodných kráľovských miest) málo, a tak komisári hľadali vhodných kandidátov aj v radoch nižších mestských funkcionárov a ako vidieť v prípade Trenčína nimi boli práve členovia vonkajšej mestskej rady. Zároveň z tohto vývoja zreteľne badať, že mestský kapitán patril k tým predstaviteľom mesta, o ktorého mal cisár záujem takmer okamžite po potlačení Magnátskeho hnutia. Nemožno sa nad tým pozastavovať, veď bol to práve mestský kapitán, ktorému boli zverené nielen kľúče od mesta, ale spravoval aj mestskú zbrojnicu a organizoval brannú pohotovosť. V očiach cisára tak kapitán predstavoval dôležitého človeka, ktorý mal v prípade potreby stáť na strane cisára a plniť jeho úlohy.

Vďaka tejto rekatolizačnej politike Habsburgovcov sa v mestách dostali do popredia mnohé dovtedy menej významné, či celkom nové rody a, naopak, veľa vplyvných evanjelických rodín stratilo svoje dovtedajšie pozície v mestskej správe. Ešte napríklad roku 1669 patrili obaja trenčianski mestskí kapitáni k popredným evanjelickým rodinám. Štefan Dubravius (*cca 1640 - †pred 1689) bol synom známeho evanjelického superintendenta Daniela Dubraviusa staršieho (*15.11.1595 Žilina - †7.2.1655 Senica)¹⁵ a jeho manželky Estery Licyovej a druhý kapitán nebol nik iný ako sám Štefan Demián starší (†1684 Trenčín), toho času senátor a zároveň syn i zať dvoch bývalých trenčianskych richtárov, Juraja Demiána inak Ráztockého

¹¹ ŠTIBRANÝ, ref. 3, s. 71; Autor vo svojej štúdií tvrdí, že išlo o kapitánov pre rok 1636, oni však boli iba zvolení 27. decembra 1636 pre nadchádzajúci rok 1637; Porovnaj ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol 1630 – 1636, šk. 7, sign. KN/I-27, funkcionári na rok 1637.

¹² ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol 1602 – 1603, šk. 4, sign. KN/I-11, funkcionári na rok 1603.

¹³ K problematike zasahovania štátnej moci do kompetencií, štruktúry, volieb, ale najmä konfesijného zloženia mestských rád pozri výberovo napríklad: FELHŐ, Ibolya. A szabad királyi városok és a magyar kamara a XVII. században. In *Leveltári Közlemények*, roč. 24, 1946, s. 209-267; NÉMETH, István. Európska doktrína alebo uhorská špecialita? Zásahy štátu a rekatolizácia miest v Uhorsku v priebehu 17. storočia. In *Historický časopis*, roč. 57, 2009, č. 4, s. 641-657. ISSN 0018-2575; NÉMETH H., István. *Várospolitikai és gazdaságpolitika a 16. - 17. századi Magyarországon. A felsőmagyarországi városszövetség. 1. - 2. zv.* Budapešť 2004; NÉMETH, István. A bécsi udvar várospolitikájának főbb jellemzői az osztrák tartományokban. In KRÁSZ, Lilla-OBORM, Teréz (eds.). *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére.* Budapešť 2008. ISBN 9789632840086; ŠPIESZ, Anton. Rekatolizácia na Slovensku v mestách v rokoch 1681–1781. In *Historický časopis*, roč. 39, 1991, s. 588-612; ŠPIESZ, Anton. Samospráva slobodných kráľovských miest v rokoch 1681 – 1780. In *Slovenská archivistika*, roč. 12, 1977, č. 1, s. 50-88.

¹⁴ BRINDZA, ref. 3, s. 39.

¹⁵ K jeho osobe napríklad *Slovenský biografický slovník 1*. Kol. aut. Martin : Matica slovenská, 1986, s. 514.

(†22.8.1646 Trenčín) a Pavla Odríka (†1660 Trenčín). Podľa cisárskeho mandátu zaslaného trenčianskej mestskej rade 16. októbra 1669 však ešte toho roku pri voľbe boli do orgánov samosprávy pretlačení komisármi aj traja katolíci – Juraj Habledič, Gašpar Putanec a Ján Baroš.¹⁶ Všetci zasadli do senátu, no Ján Baroš obsadil navyše aj post mestského kapitána a zakrátko sa stal i richtárom (1675). V úrade kapitána sa na krátky čas ocitol Juraj Habledič (1674) i Gašpar Putanec (1677). Aj v ďalších rokoch nachádzame medzi kapitánmi katolíkov, čo je zreteľný doklad o pretrvávajúcom záujme zo strany Viedne obsadzovať tento úrad minimálne jedným svojím človekom počas roka. Ku kapitánom z radov katolíkov patrili napríklad Ján Tomašovič (1677, 1683), Žigmund Maršovský (1678), ale i Ján Sádecký (1682), Jakub Bohuš (1684) či František Šarkaházy (1684 – 1687, 1689).

K mestským kapitánom treba podotknúť, že v čase neprítomnosti jedného z nich prešli dočasne všetky úlohy na toho druhého, no v prípade smrti kompetentní zakrátko zvolili nového kapitána, ktorého funkčné obdobie sa skončilo rovnako ako všetkým ostatným, teda v deň riadnej reštaurácie pripadajúcej na 27. decembra, keď bol obnovený celý magistrát. Tento prípad sa stal napríklad dňa 23. apríla 1663, keď zomrel mestský kapitán Ján Bobocký a na jeho miesto bol v krátkom čase dodatočnou voľbou zvolený Štefan Demián.¹⁷ V Trenčíne tiež nebolo nijakou zvláštnosťou, ak mestský kapitán zaujal zároveň niektorý z nižších postov hospodárskeho alebo kontrolného charakteru. Mnohí kumulovali vo svojich rukách neraz aj tri funkcie, ako napríklad Ján Jesenský, ktorý bol roku 1601 senátorom, mestským kapitánom a zároveň i fiziernikom.¹⁸ Daniel Černey roku 1614 popri kapitanáte stihol vybrať na trenčianskych mostoch tridsiatkové poplatky plynúce do mestskej kasy (*Exactor pecuniae tricesimalis*) a zároveň vykonával aj funkciu inšpektora trenčianskej školy (*Inspector scholae*).¹⁹ Až štyri posty sa v jednom roku (1616) podarilo zaujať napríklad Andrejovi Thoránymu. V jeho osobe sa v danom roku sústredili funkcie mestského kapitána, senátora, školského inšpektora a fiziernika.²⁰ Podobných príkladov by sme v Trenčíne počas 17. storočia našli viaceré.

Úlohy a kompetencie trenčianskych mestských kapitánov

V počiatočnej fáze sa funkcia mestského kapitána konštituovala v súvislosti s obranou mesta, bol veliteľom mestskej pohotovosti, resp. mestskej stráže. V prípade ohrozenia mesta tvorili jeho obyvatelia domobranu,²¹ z ktorej kapitán vytváral tzv. kompánie.²² Táto jeho hlavná úloha mu prináleжала aj v mladšom období a pribudli mu k nej aj ďalšie, nemenej dôležité. V prísaha, ktorú bol povinný po zvolení do funkcie zložiť, podobne ako všetci ostatní volení mestskí funkcionári, sa podrobnejšie dozvedáme viac o úlohách, ktoré mal v meste

¹⁶ ŠTIBRANÝ, ref. 3, s. 55-56; FELHÖ, ref. 13, s. 257.

¹⁷ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol z rokov 1661-1664, šk. 10, sign. KN/I-32, funkcionári na rok 1663.

¹⁸ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol z roku 1601, šk. 4, sign. KN/I-11, funkcionári na rok 1601.

¹⁹ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol z rokov 1614-1615, šk. 5, sign. KN/I-18, funkcionári na rok 1614.

²⁰ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol z rokov 1616-1617, šk. 5, sign. KN/I-19, funkcionári na rok 1616.

²¹ SEGEŠ, Vladimír. Mestá v uhorskom vojenstve na konci stredoveku. In DANGL, Vojtech — VARGA, J. János. *Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002, s. 18, e-ISBN 978-80-89523-01-6.

²² ORSÁG, Jozef. Inventár militárij mesta Bratislavy zo 17. storočia. In *Bratislava. Zborník mestského múzea*, 1999, roč. 11, s. 79; Napríklad v Bratislave viedla mestská kancelária v rokoch 1568 – 1586 osobitnú knihu, do ktorej každoročne zapisovali rozdeľovanie obyvateľov na príslušný úsek mestského opevnenia, ktoré mali v prípade ohrozenia mesta brániť vlastným telom. Pozri BODNÁROVÁ, Katarína. Bratislavská mestská kniha *Rozdeľovanie vojenskej a mestskej stráže (1568 – 1586)*. In *Vojenská história*, roč. 14, 2010, č. 1, s. 84 -88. ISSN 1335-3314.

zabezpečovať a dbať na ich dodržiavanie.²³

Ako prvé sa spomína, že mal držať u seba v úschove kľúče od mestských brán.²⁴ Jeho každodennou úlohou bolo obe mestské brány ráno otvárať a večer zamykať, čo si, samozrejme, vyžadovalo jeho osobnú prítomnosť. Rozmiestňoval k nim aj strážnikov, ktorí mali dohliadať na to, kto počas dňa do mesta prichádzal a z neho vychádzal. Možno sa domnievať, že od týchto úloh boli oslobodení kapitáni predmestia, ktoré nebolo chránené hradbami.

Vo vnútornom meste kapitánom pomáhali pri strážení a celkovo pri plnení úloh mestskí drábi, ktorí neboli do služieb mesta volení, ale zmluvne najímaní. Zväčša boli šiesti, no v časoch jarmokov alebo sezónnych prác ich mohlo byť aj viac. Tí plnili v meste aj iné úlohy, najmä roznášanie listov.²⁵ Menovite poznáme z roku 1626 mestského drába Jána, ktorého senát poslal dňa 3. septembra s listom do Bratislavy, aby informoval, že k Trenčínu prišli Nemci od Mansfelda.²⁶

Medzi ďalšie, veľmi dôležité úlohy mestských kapitánov patrilo dohliadanie na protipožiarnu ochranu. Každého štvrtého boli povinní chodiť po jednotlivých domoch v meste a obhliadať, či sú v poriadku komíny, od ktorých hrozila skaza v podobe ohňa.²⁷ Požiar totiž predstavoval jedno z najväčších nebezpečenstiev, najmä v hustejestskej zástavbe domov. Mesto preto nepodceňovalo túto hrozbu, pretože, ak už požiar v niektorom dome vypukol, popolom zľahla obyčajne veľká časť mesta.

V rovine dohľadu nad poriadkom v meste bolo v jeho kompetencii vyhánanie tulákov z mesta a dohováranie tým, ktorí porušovali nočný pokoj. Na jeho pleciach spočíval aj dohľad nad dodržiavaním verejného poriadku na námestí a v priláhlých uliciach, a to tak v bežný deň, ako i počas trvania trhov a jarmokov. V závažnejších prípadoch previnilcov oznamoval senátu, pretože v moci kapitána nebolo pokutovanie či rozsudzovanie takýchto hriechnikov.²⁸ Sám mohol udeľovať iba malé telesné tresty. Ak delikventov postúpil na súd pred richtára či

²³ Po zvolení do úradu skladal trenčiansky mestský kapitán nasledovnú prisahu, ktorá sa nám dochovala z roku 1579: *Juramentum Capitaneorum. Prizisaham panu Bohu, Otczy, y Synu y Duchu Swatemu, Geho milosti kralowskeg tolikez A urzady y obczy Miesta tohto werny(m) a bedliwym byti. Hegtmanskei oppatere westi klicze pod zamku chowal, tje chyba A urzad(n)u wbespeku hegtmanu gnyi(m)u (newy...).* Rano brany Mieszke otiwrat, wieczor zawirat, warty oppatrne osazet, Sam y z Drabanty nad Mestem straz drzeti, ohnuw warowati, tulacze noczny do kazne brati, zadne krzidy wdomich neb wrynku netrpieti, kazdy czwrt letho podomych kominy nahliadat, y take na mily peczy westi, czasu pre weczniho na brany dohlidat, spolu zurzade(m) o zachowani Miesta obmysslet, a naprzisahu pamatat, tagnosti miesta nepronasesti, aniz nastawiti, Sskody neb nebespezenstwi tagiti, nez wrzadu oznamiti wssezcko dobre konati, a zle opussczeti, tak mi pan Buoh pomahag. In ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol 1578 – 1585, sign. KN/I-2, rok 1579, s. 43; Porovnaj napríklad prisahu trenčianskeho kapitána s prisahou kapitána Pezinka. HRUBALA, Martin - POSPECHOVÁ, Petra — WITTGRÜBER, Peter. *V službách mesta. Z vývoja pezinskej samosprávy v 17. - 19. storočí*. Pezinok : Mestské múzeum Pezinok a mesto Pezinok, 2005, s. 51. ISBN 80-969179-1-9.

²⁴ V Trenčíne boli dve mestské brány, jedna, tzv. Horná brána a druhá, tzv. Dolná brána, alebo tiež Turecká brána. Dolná brána bola relatívne samostatnou obrannou jednotkou s barbakanom a strieľňami, dobre vyzbrojená v porovnaní s Hornou bránou, ktorá bola chránená delovou baštou umiestnenou nad ňou na hrade. HABERLANDOVÁ, Helena — ORIŠKO, Štefan. Mesto Trenčín v 16. - 18. storočí. In *Pamiatky a príroda*, 1985, č. 6, s. 10.

²⁵ Podobné postavenie a úlohy mestských drábov sú doložené aj z Modry počas 17. storočia. DUCHOŇ, Michal. *Obrana mesta Modry v 17. storočí*. In DANGL, Vojtech-VARGA, J. János. *Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002, s. 130. e-ISBN 978-80-89523-01-6.

²⁶ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1625 – 1634, nespr., fasc. rok 1626, listina zo dňa 3. septembra 1626.

²⁷ Vývojom protipožiarna ochrany a domobraneckej organizácie v Banskej Bystrici v 16. - 18. storočí sa zaoberá GRAUS, Igor. *Das Alltagsleben von Neusohl im Spiegel der Städtischen Feuerlöschordnung im 16. - 18. Jahrhundert*. In ČÍČAJ, V. – PICKL, O. (Hrsg.). *Städtisches Alltagsleben in Mitteleuropa vom Mittelalter bis zum Ende des 19. Jahrhunderts*. Bratislava: b. v., 1998, s. 135-140.

²⁸ HRTÁNKOVÁ, Valéria. *Mestská správa v Žiline v 17. – 18. storočí*. In BADÍK, Milan (ed.). *Vlastivedný zborník Považia*, roč. 15, 1985, s. 139.

mestskú radu, v spore vystupoval ako žalobca.²⁹ V záverečnej fáze 17. storočia a plne v 18. storočí túto povinnosť prebral na seba mestský fiškál, ktorý vznášal obvinenie konkrétnej osoby pred mestskou radou, čo dokazuje aj prípad cudzoložstva istej „*Komynarky*,“ prejednávaný roku 1689.³⁰

Mestským kapitánom podliehali aj všetci poľní i lesní hájníci, noční strážnici, hlásnici i akíkoľvek sezónni robotníci v meste, do ich kompetencie patrila aj evidencia cudzincov, resp. mal mať prinajmenšom prehľad o cudzích osobách na pôde mesta.³¹ V prípade prechodu cudzieho vojska musel zabezpečiť ubytovanie vojakov v meste, zvyčajne v domoch jednotlivých mešťanov.³²

V účtoch sa dozvedáme aj jednu z ďalších úloh mestských kapitánov. Spolu s richtárom sa mali postarať, aby žatva na mestských poliach prebehla bez problémov a zároveň mali obaja zabezpečiť vysiatie mestského obilia na jar a pred zimou.³³

Kapitáni spočiatku neskladali záverečný účet svojho ročného hospodárenia. Je to pochopiteľné, nakoľko priamo neboli poverovaní výberom daní či dávok, a keďže nedisponovali ani súdnymi kompetenciami, nemali možnosť vyberať súdne pokuty.³⁴ V účtovnej agende Trenčína sa napriek tomu zachovalo niekoľko exemplárov zúčtovania ich ročného hospodárenia. Pochádzajú najmä z druhej polovice 17. storočia, keď boli mestským kapitánom poukazované peniaze od tridsiatnika³⁵ a richtára v súvislosti s opravami hradieb a stupňujúcim sa tureckým nebezpečenstvom. Nazývali sa „*Regestum capitanei*“ a sú pre nás cenné aj preto, že nám slúžia ako ďalší zdroj úloh mestského kapitána. Vo viacerých prípadoch sme si všimli, že ak kapitán podával Regestum, týkal sa iba obdobia pol roka. Polročný register pochádza aj od kapitána Juraja Habeliča z roku 1674, ktorý od tridsiatnika prijal toho roku 136 zlatých a od predchádzajúceho „*hegmana*,“ ako sa občas v slovenských písomnostiach kapitán nazýval, 4 zlaté. Výdaje za pol roka vyčísli na 142 zlatých a jeden a pol denára.³⁶ Z toho usudzujeme, že dvaja mestskí kapitáni si rozdelili obdobie roka na dve časti a v zdokladovaní mestských peňazí každý zodpovedal iba za svoje obdobie.

Z roku 1659 sa zachoval register kapitána Daniela Petroviciusa (*Petrovitius*). Dozvedáme sa z neho, že richtár mu poukázal dňa 6. februára 1659 sumu troch zlatých „*na kupovanie dubow k potrebe k mestu*“. Aj napriek tejto malej sume bol kapitán povinný zostaviť prehľad ako peniaze využil v prospech mesta a okrem spomínaných dubových trámov a dosák, ktoré sa kupovali pomerne často na opravu mosta cez Váh, kúpil aj niekoľko kusov železa, iného dreva a zakúpil aj kľúč do jednej z mestských brán.³⁷

Po priamom tureckom nebezpečenstve roku 1663, keď Osmani bezprostredne ohrozovali

²⁹ ŠIŠMIŠ, Milan (ed.). *Trenčín. Vlastivedná monografia 1*. Bratislava : Alfa, 1993, s. 108.

³⁰ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Svedectvá 1626 – 1700.

³¹ KARLÍKOVÁ-THURZOVÁ, ref. 3, s. 15.

³² HRUBALA, POSPECHOVÁ, WITTGRÜBER, ref. 23, s. 50.

³³ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1632 – 1638, nespr., fascikel ročník 1636.

³⁴ Pezinský mestský kapitán napríklad priamo dohliadal na vyplácanie miezd jemu podriadeným dráhom, strážcom pri bránach a hlásnikom. Zároveň bol povinný skladať účet, v ktorom zdokladoval tieto výdavky. HRUBALA, POSPECHOVÁ, WITTGRÜBER, ref. 23, s. 50.

³⁵ Ide tu o kráľovského tridsiatnika, ktorý mal ešte od čias stredoveku odvádzať sumu 200 zlatých ročne z vybraných peňazí mestu na zvýšenie jeho bezpečnosti a opravu hradieb podľa privilégia Mateja I. z roku 1464. Neskoršie Trenčínu toto privilégium konfirmovali aj ďalší panovníci, menovite Ján Zápoľský (1527), Ferdinand I. (1528) i Maximilián II. (1567). BARTL, Július. *Obchod Trenčína za feudalizmu do konca 16. storočia*. In ŠIŠMIŠ, Milan. *Trenčín, remeslá, tlačiarne, architektúra*. Bratislava : Alfa, 1985, s. 120.

³⁶ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1674 – 1675, nespr., fascikel roč. 1674.

³⁷ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1659 – 1662, nespr., fascikel roč. 1659.

Trenčín a niekoľko obyvateľov padlo aj do zajatia, boli v nasledujúcich rokoch mestským kapitánom poukazované podstatne väčšie finančné sumy, z ktorých sa zabezpečovali predovšetkým opevňovacie práce. Roku 1668 prijali mestskí kapitáni od richtára a kráľovského tridsiatnika sumu 231 zlatých a 50 denárov.³⁸ Peniaze použili najmä na výplaty robotníkom pracujúcim na fortifikačnom systéme mesta. Celkové výdaje činili 169 zlatých a 33 denárov. Zaujímavé je, že nespotrebované peniaze sa späť nevracali do pokladnice magistrátu, ale prevzali ich v nasledujúcom roku noví mestskí kapitáni, ktorí ich mali použiť v záujme zvýšenia zabezpečenia obranyschopnosti mesta.

Menšie výdavky súviseli aj so samotnou prevádzkou fortifikačných objektov. Roku 1684 kapitán zdokladoval kúpu oleja na maslenie zámkov mestských brán, kupoval aj sviečky a knoty od mydlára a nové lano „*štranek*“ na Dolnú bránu. Nemeckým bubeníkom vyplatil 50 denárov.³⁹

Doklad o vyhotovovaní účtovných registrov kapitánov predmestia sme v účtovnej agende nenašli, možno sa preto nazdávať, že ich kompetencie sa sústredili najmä na zabezpečenie verejného poriadku a protipožiarnej ochrany. V časoch vojenského nebezpečenstva mohli organizovať obyvateľov predmestia do bezpečia a podobne.

Popri samotnom opevnení sa kapitáni starali aj o mosty cez Váh, ktoré dávali každoročne opravovať kováčom a tesárom a niet pochýb, že sa starali aj o mestskú zbrojnicu, jej stav ako i vybavenie.⁴⁰

Ak bolo potrebné spísať inventár militárie v vlastníctve mesta, jeho súpis zabezpečoval v niektorých mestách kapitán spoločne s ďalšími úradnými osobami, najčastejšie dvoma, alebo viacerými senátormi.⁴¹

³⁸ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1666 – 1668, nespr., fascikel roč. 1668.

³⁹ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1684, nespr., register kapitána zo 14. decembra 1684.

⁴⁰ Zachoval sa napríklad inventárestskej zbrojnice Trenčína z roku 1633, ktorý dokladá, že zbrojnica v tomto období nebola ešte nijak zvlášť vybavená zbraňami, alebo iným vojenským materiálom. Zo zbraní máme doložené štyri kusy úzkeho dlhého dela menšieho kalibra, nazývané tiež švihovnice (*swyhownyce*), päťdesiat hákovnic (*hakownyce*), jeden šerejbunt (*seregbunt*) a jeden obojručný kord. Nachádzalo sa tam aj viac sudov prachu, železných a olovených gúľ a knotov, ale i päť foriem na výrobu gúľ. In ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1632 – 1638, nespr., inventárestskej zbrojnice z roku 1633; Zmienky o zbraniach (najmä šable a pištole) nachádzame aj v testamentoch trenčianskych mešťanov, ktorí tvorili akúsi domobranu v prípade ohrozenia samotného mesta; Na porovnanie pozri napríklad súpisy zbraní z Bratislavy z roku 1443. Autor komparuje stav s Kolínom nad Rýnom DURDÍK, J. Bratislavský inventár palných zbraní z roku 1443. In *Historie a vojenství*, roč. 4, 1967, s. 573-592; O poznanie lepšie bola vyzbrojená aj mestská zbrojnica Banskej Bystrice roku 1523. Nachádzalo sa v nej viacero chladných zbraní, dostatok pušného prachu, 30 kuší, 17 ručníc, 83 hákovnic a 7 veľkých diel. GRAUS, Igor. Vojnové výdavky a ich dopad na ekonomiku Banskej Bystrice v 16. storočí. In DANGL, Vojtech – VARGA, J. János. *Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002, s. 65. e-ISBN 978-80-89523-01-6; Spomedzi slobodných kráľovských miest bola, samozrejme, veľmi dobre vyzbrojená aj Bratislava ako hlavné a korunovačné mesto Uhorska. K jej inventárom zo 17. storočia s podrobným prepisom inventára z roku 1611 pozri ORSÁG, ref. 22, s. 79-104.

⁴¹ Roku 1603 vykonali obhliadku zbroje a opevnenia v Bratislave členoviaestskej rady v zložení Rudolf Maurach, mestský kapitán, Juraj Praunszeissen a Krištof Tutzentaler, senátori. Roku 1617 spisovali inventár bratislavskejestskej zbrojnice Ján Pertinger – mestský kapitán, Ján Knobloch – mestský účtovník a Krištof Pertinger – vicenotár; V Trenčíne, naopak, súpisestskej zbrojnice roku 1633 vykonali iba štyria senátori: Andrej Silvay, Juraj Demián, Mikuláš Koyš a Andrej Thorány a mestského kapitána Krištofa Zermega k tomuto aktu ani neprizvali. Rozdiel v prístupe môže súvisieť azda s tým, že mestský kapitán v Bratislave bol súčasťou užšejestskej rady – senátu, kým v Trenčíne súčasťou senátu mestský kapitán nebol, pravda, ak nešlo priamo o senátora.

Postavenie kapitánov v meste a mestskej správe

Dnes nemožno pochybovať o pomerne významnom postavení kapitána v správe slobodných kráľovských miest. Napríklad v Modre, ale i v iných mestách, v rámci hierarchie mestských hodnostárov stál na dôležitom mieste, volený bol hneď po richtárovi a mešťanostovi.⁴² V Trnave už v druhej polovici 16. storočia máme doklad, že funkcia mestského kapitána bola jednou z troch najvýznamnejších v rámci trnavského magistrátu.⁴³ Dokladom je jeho činnosť na poli obrany, protipožiarnej ochrany, dodržiavania verejného poriadku a ďalších verejno-prospešných činností. V Trenčíne ale mestský kapitán až takéto prestížne postavenie nepožíval, pretože tamojšia samospráva mala viacero odlišných prvkov, ktoré ju robili špecifickou. Na tomto mieste nie je potrebné sa o celej šírke tejto problematiky podrobnejšie rozpisovať, spomenieme len, že počas 17. storočia tu absentovali napríklad takí významní funkcionári, akými boli mešťanosta (*magister civium*, *Bürgermeister*), či tribún ľudu (*tribunus plebis*), a vo vzťahu k mestským kapitánom treba uviesť, že tí neboli členmi vnútornej mestskej rady automaticky, ako tomu bolo vo viacerých okolitých mestách. Napojenie na senát malo byť zabezpečené iba prostredníctvom jedného z kapitánov mesta a ďalšieho kapitána predmestia, no ako je nám už z vyššie uvedeného textu zrejmé, tento úzus sa často nedodržiaval.

Služby mestských kapitánov si mesto cenilo a pomerne dobre honorovalo. Zachovali sa viaceré výkazy platov trenčianskych mestských zamestancov, v ktorých kapitán figuruje medzi poprednými mestskými predstaviteľmi. Jeho funkcia bola finančne honorovaná od 90. rokov 16. storočia,⁴⁴ výška odmeny sa počas 17. storočia postupne menila. V roku 1639 je zaznamenaný plat dvoch mestských kapitánov spoločne vo výške 24 zlatých.⁴⁵ Totožnú sumu máme doloženú aj v roku 1652, a tu sa spomína aj plat dvoch predmestských kapitánov, ktorý predstavoval polovicu, teda 12 zlatých pre oboch spoločne.⁴⁶ Krátko nato, roku 1659, sa mestským kapitánom plat vyšplhal na sumu 40 zlatých. V porovnaní s inými poprednými funkcionármi (richtár, notár, kapitáni predmestia, komorník) sa plat zvýšil iba kapitánom, všetci ostatní zostali na pôvodnej úrovni. Je možné, že táto skutočnosť súvisela so zvýšenou činnosťou v oblasti zabezpečenia protitureckej obrany, čo sa následne mohlo premietnuť aj v navýšení platu. Ďalšie zvýšenie platu sme zaznamenali roku 1667 (50 zlatých).⁴⁷ Plat dvoch kapitánov predmestia neprekročil v 17. storočí v Trenčíne sumu 20 zlatých.

Rozdiel bol aj v tom, kto poukazoval financie na vyplácanie platov. Kým richtára, notára, kapitánov, fiškála a komorníka, teda popredných predstaviteľov mestskej samosprávy, vyplácal z príjmov mesta sám komorník, nižší funkcionári ako kapitáni predmestia, ministeriál, fiziernici, výberca mostných poplatkov atď. boli vyplácaní fiziernikmi z dôchodkov plynúcich zo šenkovania vína a predaja mestského piva.⁴⁸ Podľa výšky platu sa kapitáni mesta

⁴² DUCHOŇ, ref. 25, s. 129.

⁴³ Roku 1560 predložil trnavskému magistrátu Ján Otthay súpis majetku po svojich rodičoch a adresuje ho richtárovi, mestskému kapitánovi a senátorom „*Mudry, opatrný pany, pane rychtary a pane heytmane a pany myli.*“ Zároveň by to mohlo naznačovať zaangažovanosť tamojšieho kapitána na riešení majetkovo-právnych záležitostí miestnych mešťanov. ŠIMONČIČ, Jozef. Slovenské testamenty a inventáre z Trnavy z druhej polovice 16. storočia. In PÁL, Ladislav (ed.). *Západné Slovensko. Vlastivedný zborník múzei Západoslovenského kraja*. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1976, s. 76, listina č. 7.

⁴⁴ KARLÍKOVÁ-THURZOVÁ, ref. 3, s. 14; Pozri aj tabuľku platov mestských zamestnancov Trenčína ZREBENÝ, Alexander. Príspevok k dejinám Trenčína v 16. - 17. storočí. In *Historické štúdie*, roč. 16, 1971, s. 252.

⁴⁵ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1639 – 1644, nespr., fascikel roč. 1639.

⁴⁶ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1650 – 1653, nespr., fascikel roč. 1652.

⁴⁷ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1666 – 1668, nespr., fascikel roč. 1667.

⁴⁸ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Príjmy a výdavky 1678 – 1679, nespr., fascikel roč. 1678.

zarad'ovali medzi piatich najlepšie platených mestských úradníkov. Je teda zjavné, že popri významnom postavení mohli predstavovať pri obsadzovaní tohto úradu dostatočnú motiváciu aj materiálne benefity prislúchajúce k úradu kapitána.

V niektorých mestách sa kapitán priamo podieľal na správe mesta, ako napríklad v Bratislave, kde bol súčasťou mestskej rady s právom hlasovania.⁴⁹ Z Trenčína sme nenašli priamy doklad o tom, že by kapitáni mali právo zasadať v mestskej rade a hlasovať o jej ustanoveniach, samozrejme, okrem tých, ktorí boli zároveň aj senátormi. Isté je, ako sme už vyššie naznačili, že zasadnutí sa zúčastňovali ako žalobcovia vo veciach priestupkov mešťanov.

V priebehu rokov 1600 – 1699 sme v Trenčíne identifikovali dovedna 199 kapitánov (pozri tabuľku č. 1). Naša pozornosť sa sústredila aj na zistenie, koľkí z celkového počtu mestských kapitánov v skúmanom období zastávali súčasne aj funkciu v senáte. Pomer je približne 50 : 50, teda každý druhý kapitán vo vnútornom meste zároveň vystupoval aj vo funkcii senátora, čo by navonok mohlo pôsobiť ako vyvážený pomer medzi kapitánmi, ktorí vzišli z vnútornej a vonkajšej mestskej rady. Zaujímavejšie je však sledovať tieto počty po decéniách, kde sú už zjavné rozdiely ako dôsledok vnútorných, ako i vonkajších činiteľov.

Pri predmestských kapitánoch iba poznamenávame, že funkcia nebola až taká prestížna, a záujem o ňu bol v radoch senátorov viac-menej ojedinelý.

Tab. č. 1 <i>Prehľad počtu mestských kapitánov Trenčína po decéniách</i>		
Roky	Počet kapitánov	Z toho senátorov
1600 – 1609	22	9
1610 – 1619	25	3
1620 – 1629	17	7
1630 – 1639	18	10
1640 – 1649	20	14
1650 – 1659	20	18
1660 – 1669	21	15
1670 – 1679	20	8
1680 – 1689	18	11
1690 – 1699	18	2
100	199	97

⁴⁹ FEDERMAYER, Pôvod, ref. 2, s. 177-178.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Príloha č. 1 Prehľad kapitánov slobodného kráľovského mesta Trenčína v rokoch 1600 – 1699 ⁵⁰			
Rok	Kapitáni	Rok	Kapitáni
1600	Wolfgang Jakáč (<i>Iakacz</i>)	1650	Juraj Melko (<i>Melko</i>) Andrej Černey (<i>Cherney</i>)
1601	Juraj Lyndeman (<i>Lyndeman</i>) Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>) Ján Jesenský (<i>Jazzensky</i>) Václav Sibenherc (<i>Zybnhercz</i>)	1651	Michael Šelméci (<i>Schelmecy</i>) Štefan Ďurďovianský (<i>Gyorgiowansky</i>)
1602	Ján Remenár (<i>Remenar</i>) Václav Siebenhercz (<i>Siebenhercz</i>) Ján Jesenský (<i>Jessensky</i>) Peter Platnier (<i>Platnier</i>)	1652	Michael Šelméci (<i>Schelmetzey</i>) Štefan Ďurďovianský (<i>Giurgiowansky</i>)
1603	Juraj Lyndeman (<i>Lyndeman</i>)	1653	Juraj Melko (<i>Melko</i>) Michael Šelméci (<i>Schelmeczey</i>)
1604	Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>)	1654	Juraj Melko (<i>Melko</i>) Michael Šelméci (<i>Schelmecy</i>)
1605	Juraj Lyndeman (<i>Lindeman</i>)	1655	Štefan Ďurďovianský (<i>Gyurgiowansky</i>) Ján Taus (<i>Taus</i>)
1606	Ján Čerňanský (<i>Czernansky</i>) Peter Platnier (<i>Platnier</i>) Mikuláš Ozorovský (<i>Ozorowsky</i>) Adam Hrkútay (<i>Hrkwtay</i>) ⁵¹	1656	Andrej Kubranský (<i>Kubransky</i>) Daniel Petrovicius (<i>Petrovicius</i>)
1607	Martin Novosad (<i>Nowosad</i>)	1657	Michael Šelméci (<i>Selmecei</i>) Ján Bobocký (<i>Bobotski</i>)
1608	Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>)	1658	Michael Šelméci (<i>Schelmeczi</i>) Ján Bobocký (<i>Bobotski</i>)
1609	Matej Horváth (<i>Croata</i>) Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>) Daniel Černey (<i>Czernei</i>) Peter Platnier (<i>Platnier</i>)	1659	Daniel Petrovicius (<i>Petroviczius</i>) Michael Šelméci (<i>Schelmeczy</i>)
1610	Daniel Černey (<i>Czerney</i>) Juraj Mastihlávka (<i>Mastihlawka</i>) Juraj Andris (<i>Andris</i>) Andrej Silvay (<i>Slywon</i>)	1660	Daniel Petrovicius (<i>Petroviczius</i>) Michael Šelméci (<i>Schelmeczy</i>)

⁵⁰ Archontologický prehľad vytvorený na základe údajov získaných z obnovovacích zasadnutí mestskej rady, konaných zvyčajne 27. decembra predchádzajúci rok a každoročne zapisovaných do mestských protokolov. Kapitán uvedený v našej tabuľke, ktorý svoju funkciu reálne vykonával napríklad v roku 1600, bol do nej zvolený na reštaurácii konanej dňa 27. decembra 1599.

⁵¹ Roku 1604 sa v zozname funkcionárov v mestskom protokole spätne spomína, že zomrel roku 1606. In ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Protokol z roku 1604, šk. 4, sign. KN/I-13, funkcionári na rok 1604.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

1611	Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>)	1661	Ján Zahronský (<i>Zahronsky</i>) Štefan Demián (<i>Demian</i>)
1612	Matej Horváth (<i>Chorwat</i>) Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>) Daniel Černey (<i>Czerney</i>) Juraj Andris (<i>Andris</i>)	1662	Andrej Portitoris (<i>Portitoris</i>) Štefan Demián (<i>Demjan</i>)
1613	Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>) Mikuláš Mako (<i>Makowy</i>) Matej Horváth (<i>Croata</i>) Daniel Černey (<i>Czerney</i>)	1663	Daniel Petrovicius (<i>Petrovicius</i>) Ján Bobocký (<i>Bobotszky</i>) ⁵² Štefan Demián (<i>Demjan</i>) ⁵³
1614	Juraj Lyndeman (<i>Lindeman</i>) Daniel Černey (<i>Czerney</i>)	1664	Štefan Demián (<i>Demjan</i>) Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiezoldt</i>)
1615	Daniel Černey (<i>Czerney</i>) Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>)	1665	Štefan Demián (<i>Demjan</i>) Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiczoldt</i>)
1616	Juraj Andris (<i>Andris</i>) Andrej Thorány (<i>Thorany</i>)	1666	Daniel Petrovicius (<i>Petrovicius</i>) Jakub Bohuš (<i>Bohuss</i>)
1617	Krištof Zermeg (<i>Zermeghy</i>) Juraj Silvay (<i>Sliwon</i>)	1667	Štefan Demián (<i>Demjan</i>) Štefan Omasta (<i>Omasta</i>)
1618	Juraj Hodoši (<i>Hodossy</i>) Krištof Zermeg (<i>Zermegh</i>)	1668	Štefan Demián (<i>Demian</i>) Štefan Dubravius (<i>Dubravius</i>)
1619	Mikuláš Koyš (<i>Kogiss</i>) Mikuláš Zlatovský (<i>Zlatowsky</i>)	1669	Štefan Demián (<i>Demian</i>) Štefan Dubravius (<i>Dubravius</i>)
1620	Juraj Andris (<i>Andris</i>) Mikuláš Koyš (<i>Kois</i>)	1670	Štefan Demián (<i>Demjan</i>) Ján Baroš (<i>Baross</i>)
1621	Krištof Zermeg (<i>Zermegh</i>) Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>)	1671	Ján Baroš (<i>Baross</i>) Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiczoldt</i>)
1622	Krištof Zermeg (<i>Zermegh</i>) Mikuláš Koyš (<i>Kogiss</i>)	1672	Ján Baroš (<i>Baross</i>) Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiezold</i>)
1623	Andrej Thorány (<i>Thorany</i>)	1673	Ján Baroš (<i>Baross</i>) Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiczoldt</i>)
1624	Mikuláš Koyš (<i>Kogiss</i>) Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>)	1674	Juraj Habelič (<i>Habdelicz</i>) ⁵⁴ Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiczoldt</i>)
1625	Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>)	1675	Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiezoldt</i>) Štefan Omasta (<i>Omasztha</i>)
1626	Andrej Thorány (<i>Thorany</i>) Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>)	1676	Ján Fridrich Hiezold (<i>Hytzold</i>) Andrej Dudovič (<i>Dudovicz</i>)

⁵⁴ V roku 1674 bol aj senátor a inšpektor jatiek, zomrel (bol pochovaný) v Trenčíne dňa 4. novembra 1674. In ŠA BA, f. Zbierka cirkevných matiek (ďalej ZCM), rímsko-katolícke matríky Trenčína (ďalej r.k. Trenčín) zomretí 1672 - 1725, inventárne číslo (ďalej inv. č.) 2359, s. 613.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

1627	Andrej Thorány (<i>Thorany</i>)	1677	Gašpar Putanec (<i>Putanicz</i>) Ján Tomašovič (<i>Tomasovicz</i>)
1628	Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>) Ján Kéry (<i>Kőry</i>)	1678	Žigmund Maršovský (<i>Marsowsky</i>) Ján Pragay (<i>Pragay</i>)
1629	Krištof Zermeg (<i>Zermegh</i>) Ján Kéry (<i>Kőry</i>)	1679	Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiczolt</i>) Jakub Pragay (<i>Pragay</i>)
1630	Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>) Ján Kéry (<i>Kőry</i>)	1680	Ján Fridrich Hiezold (<i>Hiczolt</i>) Zachariáš Sivý (<i>Szivy</i>)
1631	Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>) Ján Kéry (<i>Kőry</i>)	1681	Ján Kürthy (<i>Kurthy</i>) Štefan Demián mladší (<i>Demian</i>)
1632	Ján Kéry (<i>Kőry</i>) Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>)	1682	Ján Sádecký (<i>Szadeczky</i>) Ján Kürthy (<i>Keörthy</i>)
1633	Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>)	1683	Ján Tomašovič (<i>Tomassovicz</i>) Ján Kürthy (<i>Kürthy</i>)
1634	Mikuláš Koyš (<i>Koyss</i>) Ján Kéry (<i>Kőry</i>)	1684	Jakub Bohuš (<i>Bohus</i>) František Šarkaházy (<i>Szarkahazy</i>)
1635	Mikuláš Koyš (<i>Koisz</i>) Ján Kéry (<i>Keri</i>)	1685	František Šarkaházy (<i>Szarkahazy</i>) Štefan Omasta (<i>Omasztha</i>)
1636	Mikuláš Koyš (<i>Koyss</i>)	1686	František Šarkaházy (<i>Szarkahazy</i>) Štefan Omasta (<i>Omasztha</i>)
1637	Mikuláš Koyš (<i>Koyss</i>) Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>)	1687	Štefan Omasta (<i>Omaszta</i>) František Šarkaházy (<i>Szarkahazy</i>)
1638	Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>) Mikuláš Koyš (<i>Kois</i>)	1688	Štefan Omasta (<i>Omasztha</i>)
1639	Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>) Juraj Melko (<i>Melko</i>)	1689	František Šarkaházy (<i>Szarkahazy</i>)
1640	Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>) Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>)	1690	Ján Šelméci (<i>Tchelmeczy</i>) Martin Ladislaides (<i>Ladislaides</i>)
1641	Mikuláš Koyš (<i>Koyss</i>) Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>)	1691	Ján Šelméci (<i>Schelmeczy</i>) Martin Ladislaides (<i>Ladislaides</i>)
1642	Juraj Melko (<i>Melko</i>) Andrej Černey (<i>Cherney</i>)	1692	Štefan Demián (<i>Demian</i>) Pavol Bohuš (<i>Bohuss</i>)
1643	Juraj Kenešey (<i>Kenessey</i>) ⁵⁵ Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>)	1693	Mikuláš Haláçy (<i>Halacsi</i>)

⁵⁵ Zomrel dňa 4. apríla 1643 a bol zároveň aj senátor. Na jeho senátorské miesto bol dňa 10. apríla 1643 zvolený Juraj Silvay (*Szylway*). In ŠA BA, pob TN, f. MG TN, Protokol z rokov 1637-1643, šk. 8, sign. KN/I-28, funkcionári na rok 1643.

1644	Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>) Juraj Melko (<i>Melko</i>)	1694	Mikuláš Haláčky (<i>Halacsy</i>) Adam Pačmedey (<i>Pacsmegyey</i>)
1645	Krištof Zermeg (<i>Szermegh</i>) Mikuláš Zongor (<i>Zongor</i>)	1695	Ján Šelméci (<i>Selmeczy</i>) Martin Ladislaides (<i>Ladislaides</i>)
1646	Daniel Petrovicius (<i>Petrovicius</i>) Michael Šelméci (<i>Selmeczy</i>)	1696	Ján Haláčky (<i>Halacsy</i>) Adam Pačmedey (<i>Bacsmegyey</i>)
1647	Juraj Melko (<i>Melkius</i>) Ján Hodikius (<i>Hodikius</i>)	1697	Martin Ladislaides (<i>Ladislaides</i>) Adam Bačmedey (<i>Bacsmegyey</i>)
1648	Ján Hodikius (<i>Hodikius</i>) Andrej Lerney (<i>Lernei</i>)	1698	Martin Ladislaides (<i>Ladislaides</i>)
1649	Michael Šelméci (<i>Schelmecy</i>) Juraj Melko (<i>Melko</i>)	1699	Martin Ladislaides (<i>Ladislaides</i>) Andrej Vrecko (<i>Vreczko</i>)

Príloha č. 2. Inventár mestskej zbrojnice, Dolnej a Hornej mestskej brány v Trenčíne z roku 1657⁵⁶

In Armamentario

<i>Mosazny glob</i> No. 1	<i>Čzep do walow</i> No. 1
<i>Železny glob</i> No. 1	<i>Ruky stare na hodiny</i> No. 2
<i>Plechy</i> No. 2	<i>Czkla dluhe</i> No. 2
<i>Prachu sudkow plnich</i> No. 3	<i>Czklo male</i> No. 1
<i>Prachu sudek maly</i> No. 1	<i>Sserek bonto na kolečkach</i> No. 3
<i>Sudek gedlowy wic než polowicz</i>	<i>Tarasky železne</i> No. 3
<i>Sanitry pol diesky</i>	<i>Taraska mosazna</i> No. 1
<i>Smoly ziwicoweg kus</i>	<i>Knotow zwasky</i> No. 2
<i>Smoly dieska</i> No. 1	<i>Cintrun</i> No. 1

⁵⁶ ŠA BA, pob. TN, f. MG TN, Prijmy a výdavky 1654 – 1658, fasc. ročník 1657, nespr; Vyhotovením inventára boli dňa 9. marca 1657 poverené nasledovné „úradné“ osoby: Štefan Ďurďovianský (*Gyorgovjanszky*), senátor Trenčína; Andrej Kubranský (*Kubransky*), senátor Trenčína; Adam Fabián (*Fabian*), senátor Trenčína; Štefan Demián (*Demian*), člen širšej mestskej rady v Trenčíne (*electi*); a Andrej Mercatoris (*Mercatoris*), ministeriál Trenčína.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

<i>Sirky w diesce malo na dne</i>	<i>Dardiček..... No. 40</i>
<i>Gulek w przizinku welkich y malich</i>	<i>Kolečka okowane pod klietku..... No. 4</i>
<i>Džbanky na hromade</i>	<i>Polhaky No. 4</i>
<i>Olowa kusy</i>	<i>Formy na gulky..... No. 3</i>
<i>Halky z plechom No. 4</i>	<i>Hlawne z sserek bonto..... No. 2</i>
<i>Sskridly hlinenneg No. 40</i>	<i>Hak co se slezage zatahugi</i>
<i>Haky smolne No. 3</i>	<i>Kladiwo železne perlik</i>

Na Dolny Brane

<i>Hakownicz..... No. 34</i>	<i>Halapart..... No. 17</i>
<i>Polamane hakownicze..... No. 2</i>	<i>Item halaparta gedna w Ulicy</i>
<i>Musketow..... No. 35</i>	<i>Zastawa..... No. 1</i>
<i>Pantalirow k musketom No. 16</i>	<i>Lampas..... No. 1</i>
<i>Zamkow No. 6</i>	<i>Buben No. 1</i>
<i>Zamek na formy..... No. 1</i>	<i>Kopiatok..... No. 1</i>
<i>Železny kuol..... No. 1</i>	<i>Haky..... No. 3</i>
<i>Lopata okowana..... No. 1</i>	

Na Horny Brane

<i>Halaparty..... No. 2</i>	<i>Desek gedlowich No. -</i>
<i>Muskety No. 3</i>	<i>Hakownicz..... No. 19</i>
<i>Zamkow No. 5</i>	<i>Desek bukowich No. 99</i>
<i>Sswangi No. 2</i>	<i>Puta No. 4</i>
<i>Powraz ze sswangu kupeny A(nn)o 1655</i>	<i>Slezage čtiry ktere ma wratity p. Černyska</i>
<i>I(te)m powras druhy mensy toho roku kupeny</i>	<i>Čzlny..... No. 2</i>
<i>Trety powras na osem sach kupeny 1656</i>	<i>Hak z kterim se slezage zatahugi</i>
<i>Čtwtvrtý powras na sedem sach kupeny 1657</i>	

P. BRINDZA: DIE STADTKAPITÄNE VON TRENTSCHIN IM ZEITALTER DER STÄNDEAUFGÄNGE

Schon die ältesten schriftlichen Einträge zur Geschichte der Stadtverwaltung legen ein Zeugnis davon, dass der Kapitän zum festen und unverzichtbaren Bestandteil der Stadt gehörte. Auch zu turbulenten Zeiten der Ständeaufstände und der osmanischen Bedrohung vom Süden war es nicht anders, man darf sogar die These wagen, dass gerade zu jener Zeit der Stadtkapitän noch zusätzlich an Bedeutung gewonnen hatte. Die Stellung, Kompetenzen, und die eigentlichen Umstände der Wahl des Stadtkapitäns veränderten sich im Laufe der Jahre infolge der internen Bedürfnisse der Stadt, gegebenenfalls wurden sie den äußeren Faktoren (politische Lage usw.) angepasst. Bis zum Anfang des 17. Jahrhunderts war die genaue Zahl der Stadtkapitäne noch nicht festgelegt. Zunächst trugen dieses Amt bis zu vier Personen gleichzeitig, in anderen Fällen wurde nur einer der Bürger in dieses Amt gewählt. Im zweiten Jahrzehnt des 17. Jahrhunderts kam es zur Festlegung von allgemein gültigen Regeln: zwei Kapitäne wurden für die Innenstadt und weitere zwei Kapitäne für die vorstädtischen Bezirke gewählt. Ebenfalls wurden feste Regeln für den Wahlschlüssel verabschiedet; jeweils einer der Kapitäne der Innenstadt und ein Kapitän der Vorstadt waren gleichzeitig Mitglieder des Senats, die restlichen zwei Kapitäne wurden aus dem Kreis der Mitglieder des äußeren Stadtrates gewählt. Diese Regel wurde jedoch oftmals gebrochen. Erst nach der Unterdrückung der Magnatenbewegung am Anfang der 1670er Jahre kam es zu einer grundsätzlichen Veränderung, als vornehmlich Personen des katholischen Glaubens in das Amt des Stadtkapitäns vereidigt werden sollten. Der Autor des vorliegenden Beitrags konnte dies anhand der eingetragenen Namen und der beträchtlich senkenden Zahl der Senatoren in letzten Viertel des 17. Jahrhunderts feststellen, die in dieses Amt gewählt wurden. Die Befunde werden in einer übersichtlichen Tabelle eingetragen, die das gegenseitige Verhältnis der Stadtkapitäne aus den Reihen der Senatsmitglieder und denen, die erst in den letzten Jahrzehnten des 17. Jahrhunderts in das Amt gewählt worden sind. Der Verfasser der vorliegenden Studie war bemüht, neue Erkenntnisse bezogen auf die Stellung und Kompetenzen der Stadtkapitäne zu präsentieren, die in der bisherigen Literatur nicht veröffentlicht worden sind. Hierbei wurden regionale Besonderheiten beachtet. Die Unterschiede betreffend Stellung und Kompetenzen von Stadtkapitänen in den einzelnen, in den Vergleich gezogenen Städte, waren sehr deutlich. Soweit es anhand der zur Verfügung stehenden Quellen möglich war, wurden die Angaben mit Daten aus anderen Städten verglichen, um ein möglichst komplettes, vielschichtiges Bild bestehend aus gemeinsamen Zügen, bzw. deutlichen Unterschieden zwischen den Stadtkapitänen in den einzelnen königlichen Freistädten zu schaffen. Darüber hinaus wurden auch die jeweiligen Tätigkeiten und Pflichten charakterisiert, die das Amt des Stadtkapitäns mit sich trug und die der Stadtkapitän zu gewährleisten hatte. Des Weiteren werden im Beitrag auch Forschungen betreffend das Jahreseinkommen der Stadtkapitäne, die Einnahmen der Stadt, aus denen der Gehalt des Stadtkapitäns gezahlt wurde, und die Höhe des Einkommens im Laufe des 17. Jahrhunderts veröffentlicht. Ins Visier genommen werden ebenfalls die Beziehungen des Stadtkapitäns, und zwar zum einen mit seinen Vorgesetzten, und zum anderen mit seinen Untergeordneten.